

Sébastien
JAPRISOT

ologodnă foarte lungă

Traducere din limba franceză
MIHAELA STAN

SÉBASTIEN JAPRISOT (1931–2003), „Graham Greene al Franței”, scriitor, regizor de film și autor de scenarii, s-a născut la Marsilia. Prima carte, *Les mals partis*, i s-a publicat la șaptesprezece ani, a fost premiată și editată repede și în Statele Unite. Cea de-a doua, un roman de suspans, a semnat-o cu pseudonim și astfel a apărut un nou autor de literatură polițistă. *Compartiment tueurs* a fost adaptat pentru marele ecran de Costa-Gavras, în film jucând Simone Signoret și Yves Montand. Au urmat alte câteva romane, multe scenarii, proiecte cinematografice și traduceri. Autorul s-a întors la literatura de ficțiune în 1977, cu *L'Été meurtrier*, roman care va obține peste un an Premiul Les Deux Magots și va sta la baza unui film de succes. După *La passion des femmes* (1986), apare *O logodnă foarte lungă* (1991), ultimul său roman, recompensat cu Premiul Interallié. Scrisă în patru ani, după ce scriitorul a visat la ea două decenii, cartea spune o poveste de dragoste care ia forma unei investigații polițiste.

NEMIRA

Au fost odată cinci soldați francezi care au plecat la război, fiindcă astă-i viața.

Primul, odinioară aventuros și vesel, purta la gât numărul matricol 2124, de la un birou de recrutare din departamentul Sena. Avea în picioare niște cizme luate de la un neamț și aceste cizme se afundau în noroi, din tranșee în tranșee, prin labirintul părăsit de Dumnezeu, care ducea spre primele linii.

Mergeau în sir, chinuindu-se la fiecare pas; se îndreptau toți cinci spre primele linii, cu mâinile legate la spate. Niște oameni cu puști îi conduceau din tranșee în tranșee – pleosc, fleoșc prin noroi, cu cizmele luate de la un neamț –, spre licărul înghețat al serii, dincolo de primele linii, dincolo de calul mort și de lăzile cu muniție rătăcite și de toate lucrurile îngropate sub zăpadă.

Era multă zăpadă, era prima lună din 1917, era în primele zile.

2124 înainta prin sănțurile șerpuite, smulgându-și picioarele pas cu pas din noroi, când și când unul dintre oamenii aceia îl ajuta, trăgându-l de mâncea mantalei vechi, mutându-și pușca pe celălalt umăr, trăgându-l de postavul mantalei țepene, fără niciun cuvânt, ajutându-l să-și salte picioarele pe rând din noroi.

Și apoi, chipurile.

Zeci și zeci de chipuri, toate aliniate de aceeași parte în sănțurile strămte, ochi încercănați cu noroi îi fixau în trecere pe cei cinci soldați istoviți, care-și împingeau înainte toată greutatea corpului pentru a se deplasa, pentru a merge mai departe, spre primele linii. În lumina serii, dincolo de copaci ciuntiți, lângă pereții de pământ perfid, priviri mute în mijlocul cearcanelor de noroi îi urmăreau o clipă de sub căști, trecând de la unul la altul, pe cei cinci soldați cu mâinile legate cu funie.

El, 2124, zis Eschimosu', zis și Bastoche¹, era tâmplar în vremurile bune dinainte, tăia scânduri, le șlefua, între două dulapuri de bucătărie mergea să bea un vin alb sec – un vin alb la Micu' Louis, pe strada Amelot, la Paris –, își înfășura peste mijloc, în fiecare dimineață, un brâu lung din flanelă. O dată și încă o dată și încă o dată. Fereastra sa dădea spre acoperișuri de ardezie și zboruri de porumbei. O fată cu păr negru era în camera lui, în patul lui, o fată care spunea... ce spunea?

Atenție la fir!

Pășeau înainte, cu capul descoperit, spre tranșeele din prima linie, cei cinci soldați francezi care plecaseră la război, cu mâinile legate cu o funie udă și țeapănă ca postavul mantalei și în drumul lor, uneori, o voce se făcea auzită, o voce calmă, niciodată aceeași, o voce neutră care spunea atenție la fir.

Era tâmplar, fusese trimis în fața tribunalului militar pentru mutilare voluntară, găsiseră urme de praf de pușcă pe mâna sa stângă rănită, îl condamnaseră la moarte. Nu era adevărat. Voise să-și smulgă un fir de păr alb din cap. Arma, care nici măcar nu era a lui, se desărcase singură, fiindcă de la Marea Nordului până la munții din est, de multă vreme, labirinturile săpate

¹ Cartierul Bastiliei din Paris (n. tr.).

de oameni nu-l mai adăposteau decât pe diavol. Nu reușise să apuce firul de păr alb.

În 1915, primise o citare pe ordinul de zi și bani pentru prizonieri. Trei. Primul, în Champagne. Brațe ridicate, o șuviță blondă căzută peste un ochi. Avea doar zece de ani și vorbea franceza. Spunea... ce spunea?

Atenție la fir!

Ceilalți doi rămăseseră lângă unul de-al lor care trăgea să moară, cu burta spintecată de ceva, fărâmă de proiectil, fărâmă de soare, fărâmă. Sub o șaretă pe jumătate arzând, cu bonetele lor cenușii bordate cu roșu, se tărau pe coate, fără să-și piardă bonetele, e soare azi, camarade. Unde era asta? În îndepărtata vară 1915, pe undeva. Odată, coborâse din tren într-un sat și, pe peron, lătra un câine. Lătra la soldați.

2124 era vioi și robust, cu umerii puternici ai salahorului care fusese în tinerețe, când plecase, aventuros și vesel, în America, umeri de tăietor de lemn, de cărușă, de căutător de aur, care-l făceau să pară mai mărunt. Avea 37 de ani acum, aproape împliniți, credea în toate lucrurile ce-i fuseseră spuse pentru a justifica nenorocirea și care zac îngropate în zăpadă, luase cizmele unui inamic care nu mai avea nevoie de ele, ca să-și înlocuiască în nopțile de strajă ghetele scâlciate, îndesate cu paie și cu ziare. Îl condamnaseră într-o școală pentru mutilare voluntară și îl mai condamnaseră o dată, din păcate, fiindcă se îmbătăse și făcuse o prostie împreună cu camarazii lui, însă mutilarea, asta nu era adevărat. Îl citaseră pe ordinul de zi, se străduia ca și ceilalți, nu mai înțelegea ce i se întâmplă. Mergea în fruntea celor cinci, pentru că era cel mai vîrstnic, mergea prin sănțurile inundate, cu umerii lui largi împinsî încăintă, sub privirele încercăname de noroi.

Al doilea soldat cu mâinile legate cu funie era 4077, de la un alt birou de recrutare de pe Sena. Încă avea

plăcuță cu numărul sub cămașă, însă tot restul, semne și însemne, ba chiar și buzunarele vestonului și ale mantalei îi fuseseră smulse, la fel ca și tovarășilor săi. Alunecase la intrarea în sănătate, iar din pricina hainelor ude îi înghețase până și sufletul, dar poate că tot răul era spre bine, fiindcă acum frigul îi amorțea brațul stâng, care îl durea de câteva zile, în plus, îi toropea și mintea în somnul friciei și nu mai întrezărea spre ce anume se îndreaptă, dacă nu spre sfârșitul unui coșmar.

Înainte de acest coșmar, era caporal, pentru că trebuia să existe unul, iar cei de la unitatea lui voiseră să fie el, însă el ura gradele. Avea convingerea că într-o bună zi oamenii vor fi liberi și egali, sudorii deopotrivă cu ceilalți. El era sudor la Bagneux, lângă Paris, avea o soție, două fiice și niște fraze minunate în cap, fraze învățate pe din afară, care vorbeau despre muncitorii din toată lumea și care spuneau... da, de peste treizeci de ani știa ce spuneau ele, iar tatăl său, care îi povestise adesea despre vremea cireșelor¹, o știa și el.

Știa dintotdeauna – tatăl lui, care știa de la tatăl lui, i-o sădise în minte – că săracii fac cu mâinile lor tunuri ca să se omoare cu ele, dar că bogății le vând. Încercase să spună asta în tabere, în hambare, în cafenele din sate, când patroana aprinde lămpile cu petrol și jandarmii te roagă să-ți revii, sunteți toți oameni de treabă, fiți rezonabili, reveniți-vă! El nu vorbea bine, nu explica bine. Și exista atâtă mizerie la acești oameni cumsecade, iar vinul, tovarășul mizeriei, le abrutiza într-atât privirea, încât lui îi venea și mai greu să se facă înțelește.

Cu câteva zile înainte de Crăciun, pe când se îndrepta spre prima linie, se răspândise zvonul despre ce facuseră unii. Își încărcase pușca și își trăsese un glonț

în mâna stângă, repede, fără să se uite, fără a-și acorda timp să se gândească, doar pentru a fi cu ei. În sala de clasă unde îl condamnaseră, erau douăzeci și opt care acționaseră la fel. El era mulțumit, da, mulțumit și aproape mândru că erau douăzeci și opt. Chiar dacă el nu avea să-o apuce, întrucât soarele asfințtea acum pentru ultima oară, știa că va veni o zi în care francezii, germanii și rușii – „și preoțimea, cu noi“, spunea el – va veni o zi când nimeni nu va mai dori să lupte, niciodată, pentru nimic. În fine, aşa credea el. Avea ochi albaștri, de un albastru foarte deschis, cu acele punctulete roșii pe care le au uneori sudorii.

Al treilea venea din Dordogne și purta pe piept plăcuță cu numărul 1818. Când i-o dăduseră, clătinase din cap, încercând o senzație bizară, deoarece fusese crescut de asistență socială și, în centrele pe unde trecuse copil fiind, dulăpriorul lui din refectoriu sau din dormitor era întotdeauna cel cu numărul 18. Mergea, de când învățase să meargă, cu pas greu, încă și mai greu acum de noroiul războiului, totul în el era greu și răbdător și îndărătnic. Și el își încărcase pușca și își trăsese un glonț în mâna – dreapta, fiindcă era stângaci –, dar fără să închidă ochii. Dimpotrivă, se uitase la toată treaba cu o privire cercetătoare, ca de pe altă lume, acea privire pe care nimeni n-a văzut-o la altcineva, fiindcă e privirea solitudinii și, de multă vreme, 1818 ducea propriul război, de unul singur.

Atenție la fir!

Dintre cei cinci soldați, 1818 era cu siguranță cel mai curajos și cel mai de temut. În treizeci de luni de armată, nu făcuse niciodată să se vorbească despre el, nu spusese nimănui nimic despre el. Îl lăsaseră de la ferma lui într-o dimineață de august, îl urcaseră într-un tren, îi dăduseră în grijă propria viață, ca să se poată întoarce. Altceva în afară de asta nu înțelegea. Odată sugrumase un ofițer

¹ Aluzie la cântecul *Le temps des cerises* (Vremea cireșelor), asociat cu Comuna din Paris (18 martie – 28 mai 1871) (n. tr.).

din compania sa. Se întâmplase în Woëvre, în cursul unei ofensive. Nimeni nu aflase. Îl strânsese de gât cu ambele mâini, strivindu-i pieptul cu genunchiul, apoi își luase arma, alergase încovoiat pe sub ploaia de foc și asta fusese!

Avea o nevastă, tot copil găsit, și, de când se afla departe, își amintea moliciunea pielii ei. Era ca o rană în somn. Adesea își amintea broboanele de sudoare care îi apăreau pe piele, când muncea alături de el întreaga zi, și bietele ei mâini. Mâinile soției lui erau aspre și crăpate ca ale unui bărbat. La fermă, angajau până la trei zilieri odată, care nu-și cruceau puterile, însă toți bărbații, pretutindeni, fuseseră luati acum la război, iar nevasta lui, care avea douăzeci și unu de ani, cu nouă mai puțin decât el, rămăsese să se descurce singură.

Avea și un băiețel, pe care i-l făcuse în prima permisie și pentru care o primise pe cea de-a doua. Mergea deja ținându-se de scaune, era puternic ca el, cu pielea moale ca a mamei sale, îi puseseră numele Baptistin. În treizeci de luni, avusese aceste două permisiuni, plus una fără acte, care nu-l duse mai departe de Gara de Est din Paris, fiindcă nu era posibil, dar nevasta lui, care abia știa să citească și să scrie, înțelesese de la o mie de kilometri ce trebuia făcut, iar el plânsese pentru prima oară în viața lui. Nu mai plânsese niciodată, nu își aducea aminte de vreo lacrimă începând cu cea mai îndepărtată amintire – un platan, scoarța, miroslul unui platan – și, fără îndoială, cu noroc, nici nu avea să mai plângă vreodată.

Al treilea era singurul dintre cei cinci soldați condamnați care credea încă în noroc, care credea că nu vor fi împușcați. Se gădea că, pentru a-i împușca, nu și-ar fi dat osteneala să-i târască pe alt front, până în primele linii. Satul unde avusese loc procesul lor era în Somme. Fuseseră cincisprezece la plecare, cincisprezece pentru care circumstanțele nu atenuaseră nimic, apoi zece, apoi

cinci. La fiecare oprire, dispăreau câțiva dintre ei, fără a se mai auzi ceva de soarta lor. Călătoriseră o noapte cu un tren, apoi o zi cu un altul, fuseseră urcați într-un camion și încă într-unul. Se deplasau spre sud, apoi spre apus, apoi spre nord. După care, când mai rămăseseră doar cinci, merseră pe o șosea, escortați de niște dragoni nemulțumiți că se aflau acolo, li se dăduseră apă și biscuiți și li se schimbaseră bandajele într-un sat în ruine, dar el nu mai știa unde se găsește.

Cerul era alb și gol, artleria amuțise. Era foarte frig și, în afara drumului noroios, din care războiul mușcase adânc, ce traversa acest sat fără nume, zăpada acoperea totul, ca în Vosges. Dar nu se vedea niciăieri munți, ca în Vosges. Nici ravene, nici creste unde să crape oamenii, ca în Argonne¹. Iar pământul pe care-l luase în mâna sa de țăran nu era nici cel din Champagne, nici cel din Meuse. Era altceva, ceva ce rațiunea lui refuza să recunoască și, ca să se convingă, avusese nevoie de un nasture de uniformă rostogolit la picioarele sale de bărbatul care mergea acum în spatele lui prin sănțurile strâmte: se întorseră în zona de unde plecaseră, acolo unde mureau oamenii din Newfoundland, la hotarele provinciilor Artois și Picardia. Numai că, în cursul celor 72 de ore cât ei fuseseră duși departe, căzuse zăpada, grea și tăcută, răbdătoare ca el, și acoperise totul, rănilor câmpurilor, ferma arsă, trunchiurile merilor uscați și lăzile cu muniție rătăcite.

Atenție la fir!

Cel care venea în urma lui prin sănțuri, al patrulea dintre cei cinci soldați fără cască, nici insignă, nici număr de regiment, nici buzunare la veston sau la manta,

¹ Datorită reliefului său care formează un bastion natural, regiunea Argonne a jucat un rol strategic important în cadrul a numeroase conflicte militare, mai ales în Primul Război Mondial (n. tr.).

nici fotografie de familie, nici cruce creștină, stea a lui David sau semilună a islamului, fără nimic care să-i înțească focul din inimă, acesta, cu numărul matricol 7328 de la un birou din Bouches-du-Rhône, născut la Marsilia, printre emigranții italieni din Belle de Mai, se numea Ange. Potrivit părerii tuturor celor care îl cunoșcuseră într-un moment sau altul din cei 26 de ani petrecuți de el pe pământ, printre oameni, nicicând un prenume nu se dovedise mai nepotrivit.

Era, totuși, aproape la fel de frumos ca un înger și pe placul femeilor, chiar și al celor virtuoase. Zvelt, cu mușchi lungi, avea ochi mai negri și mai misterioși decât noaptea, gropite în obrajii și una în bărbie, nasul suficient de napolitan ca să se împăuneze printre camarazii săi cu un dicton de garnizoană – „nas mare, sculă mare“ – și păr bogat, o mustață de prinț, o intonație mai dulce decât un cântec și, mai presus de toate, aerul unuia care credea că dragostea i se cuvine. Însă cine se cufundase în privirea lui ca mierea, cine simțiise pe propria piele egoismul lui de gheăță putea să spună că era perfid, trișor, flecar, pungaș, turnător, fricos și de umbra lui, gata să jure strâmb pe capul mamei lui moarte, să te înjunghie pe la spate, traficant de tutun și de *marraines de guerre*¹, zgârcit și la un praf de sare, văicăreț când îi pica bine, fanfaron când regimentul de alături pornea la luptă, de meserie neisprăvit și, după propria mărturisire, cel mai sărac și mai amărat dintre Bieții Nătărăi de pe front. Numai că nu avusesese timp să vadă prea mulți, nu era, deci, sigur.

7328 cunoscuse frontul doar trei luni, ultimele trei din anul ce tocmai se terminase. Înainte, fusese pe un

¹ Expresia *marraines de guerre* desemnează femeile și fetele care întrețineau o corespondență cu soldații aflați pe front în Primul Război Mondial, pentru a-i susține moral, adesea fiind vorba de soldați care își pierduseră familiile. Pe lângă scrisori, ele trimiteau colete, mici cadouri, fotografii (n. tr.).

câmp de instrucție, la Joigny. Învățase să recunoască niște vinuri de Bourgogne, cel puțin după etichetă, și să abată asupra celui de lângă el proasta dispoziție a gradătilor. Iar mai înainte, fusese în închisoarea Saint-Pierre, la Marsilia, unde ispășea, din 31 iulie 1914, când toată lumea înnebunise, o pedeapsă de cinci ani pentru ceea ce numea el „o chestiune sentimentală“ – sau „de onoare“, depinde cu cine vorbea, cu o femeie sau cu un bărbat – de fapt, o ceartă între doi proxeneți de cartier, încheiată lamentabil.

În vara aceea, a treia petrecută de el în spatele zidurilor, când se recurgea la bătrâni și la deținuții de drept comun pentru a resuscita regimenterile decimate, îi dăduseră de ales. Iar el hotărâse, împreună cu alții pariori sără minte, că războiul era doar o treabă de săptămâni, că francezii sau englezii aveau să se prăbușească neapărat undeva și că va fi liber înainte de Crăciun. În consecință, după două săptămâni de târât prin gropi, în Aisne, ca să se ferească de obuze, trăise cincizeci de zile care însemnaseră de cincizeci de ori câte o sută de ani de iad – la Fleury, la Bois Chauffour, la Côte-du-Poivre –, cincizeci de eternități de oră, secundă cu secundă, spaimă cu spaimă, pentru a lua înapoi această capcană de şobolani duhnind a pișat, a rahat și a moartea tuturor celor care, în ambele tabere, se agitaseră fără să aibă destulă vlagă să-și facă de petrecanie, la Douaumont în fața Verdunului.

Slăvită fie de-a pururi Sfânta Fecioară, care îi ocrotește și pe netrebnici! Nu trebuise să meargă acolo printre primii, riscând ca vreun fost locatar să-i scoată măruntaiele, și scăpase măcar cu consolarea că nimic nu ar putea vreodată să fie mai rău de atât, nici pe lumea asta, nici pe alta. Însă trebuia să cadă mult mai jos ca să-și imagineze că răutatea omenească are limite, dar inventează mereu altele cu mare plăcere.